HADİSÇİLERE GÖRE MUHADRAMLAR

Muhadrams According to Hadithmen

Seyit AVCI*

Özet

Hz. Peygamber'i gören sahâbilerle, sahâbileri gören tâbiîler arasında küçük bir grup vardır. Bu küçük grup cahiliye döneminde yaşamış, İslâm dönemine de yetişerek Müslüman olmuştur. Asr-ı saâdette yaşamış olmalarına rağmen Hz. Peygamber'i göremeyen bu küçük gruba hadisçiler özel bir terimle, "muhadram" demişlerdir. Sayıları tam olarak belli olmamakla birlikte, az sayıda oldukları kabul edilen muhadramların bir çoğu, tâbiîn nesli içinde seçkin bir yere sahip olmuşlardır. Hadis ilmine olan hizmetleriyle dikkat çeken muhadramlar topluluğu, güvenilir kimlikleri, ibadet ve tâata düşkünlükleriyle de tanınmışlardır.

Anahtar Kelimeler

İslâm, Muhadram, Cahiliye, Rivayet, Güvenilir.

Abstract

The term Muhadram is used to describe the group of people who became Muslim after the death of the Prophet but lived at the time of the Sahaba (Prophet's companions). There was a small group of people who lived between the Sahaba (Muslims who saw the Prophet and became His companion) and the Tabii (Muslims who saw the Sahabi). This small group lived during the time of cahiliye (pre-Islamic period) and became Muslim when Islam came. Despite living during Asr-ı Saadet (Period of Happiness, time of Prophet and first Four Rightly Guided Caliphs of Islam), that small group of people who could not see the Prophet were called "muhadram" by the Hadithmen. The muhadrams whose exact number is unclear, are considered as having an elite place in the strain of Tabii. The community of muhadrams attracted attention with their services to the science of Hadith, also have become known with their reliable identities and addiction to prayers.

Keywords

Islam, Muhadram, Cahiliye (The Time Before The Islam), Narrative, Reliable

Giriş

İslâmî ilimler içinde, her ilim dalının bir çok alt branşı bulunmaktadır. Özellikle hadis ilminin "ulûmu-'l-hadîs", yani hadis ilimleri olarak isimlendirilmesine bakıldığında, alt branşların bu ilim dalında daha çok sayıda olduğu anlaşılmaktadır. Tarihten günümüze kadar, hadis ilminin her dalında son derece geniş bir literatürün meydana getirildiği, günümüzde de bu çalışmaların aynı ciddiyet içinde devam ettirildiği bir gerçektir. Hadis ilminin alt branşlarından biri olan kişilerin biyografi tanıtımlarının yapıldığı ricâl edebiyatında, sahâbe ve tâbiîn nesli ile ilgili yeterli bilgiler bulmak mümkündür. Fakat söz konusu iki kuşakla çok yakın ilişkisi olduğu halde, onlar kadar tanınma şansına sahip olmayan, kendilerine muhadram denilen bir başka kuşak için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Cahiliye ve İslâm döneminde yaşadıkları halde Hz. Peygamber'le görüşme imkânı bulamayan muhadramlarla ilgili yapılan çalışmalar ülkemizde çok sınırlı düzeydedir. Bu sebeple muhadramlar üzerinde yapılacak bir çalışmanın hadis ilmi ve hadis tarihi açısından önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz.

A. Muhadramın Tanımı

Kelimenin sözlük anlamı olan hadrame "خضرم" fiili, çeşitli anlamlara gelir. Örnek olarak kulağı kesilmiş deveye "nâkatü'n-muhadram", erkek eti mi, dişi eti mi belli olmayan ete "lahmun muhadram", aynı şekilde tatlı mı acı mı belli olmayan suya "mâun muhadram", babası beyaz, kendisi siyah olan çocuğa da "muhadram" tabirleri kullanılır. Kelimenin bu anlamları dikkate alındığında muhadramın kesik, kesilmiş, karışık, durumu belli olmayan manalarına geldiği görülmektedir[1].

* Dr., Alibeyhüyüğü ÇPL Meslek Dersleri Öğretmeni, Çumra/KONYA. seyitavci1968@mynet.com

[1] İbn Manzûr, Lisânü'l-arab, Beyrut 1968, XII, 184; Süyûtî, Tedrîbu'r-râvi fî şerhi Takrîbi'n-Nevâvî, (thk. Abdülvehhab Abdullatif), Beyrut 1979, II, 238-239; Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisu'l-hasîs şerhu ihtisâri Ulûmi'l-hadis, Beyrut 1951, s. 188-189.

Hadis literatüründe kullanılan muhadram terimi, kelimenin sözlük anlamıyla yakından ilgilidir. Hadisçilerin tanımına göre muhadram, cahiliye döneminde yaşayan, Hz. Peygamber döneminde müslüman olduğu halde onu göremeyen kimselere denir. Bazı hadisçilerin görüşüne göre muhadram, Mekke fethinden önce kendi kavimlerini veya başkalarını küfür halinde gören kimselerdir. Zira Araplar Mekke'nin fethinden sonra tamamen İslâm'a girmişler ve cahiliye sıfatından kurtulmuşlardır[2]. Muhadramların hangi tabakaya dahil olacakları konusunda ihtilaf edilmiştir[3]. Hz. Peygamber zamanına yetiştikleri göz önüne alındığında onların sahâbi olmaları gerekir. Fakat onu göremedikleri için sahâbi sayılmamışlardır. Onlar sahâbeyi gören tâbiîler gibi de kabul edilmemişlerdir. Zira muhadramlar Hz. Peygamber devrine yetişmişler, onun hayatta olduğu bir sırada onun ashâbı ile görüşmüşlerdir. Bu durumda onlar, Hz. Peygambe-r'in vefatından sonra dünyaya gelen, onun ashâbı ile görüşen diğer tâbiîlerden de farklıdır. İbn Abdülber (ö.463/1071) muhadramları sahâbeden saymıştır. Ancak İbn Hacer (ö.852/1448), bu iddiayı münakaşaya değer bir konu olarak değerlendirmiştir. Zira ona göre İbn Abdülber, kitabının mukaddimesinde birinci asırda yaşamış olanları bir araya toplamak ve hepsini de kapsamak üzere, bunlar arasında muhadramları da zikrettiğini açıkça belirtmiştir[4]. İbn Hacer'e göre doğru olan, muhadramların mesela Necâşî gibi herhangi birinin Hz. Peygamber devrinde müslüman olduğu bilinsin veya bilinmesin, hepsinin de kibâr-ı tâbiînden sayılmasıdır. Bununla birlikte Mirac gecesi, Hz. Peygamber'e yeryüzünde bulunan kimselerin hepsinin gösterildiği ve Hz. Peygamber'in de onların hepsini gördüğü kabul edilirse, onun hayatında mümin olan kimselerin, onunla karşılaşmasalar bile, onun tarafından görülmüş olmaları itibariyle sahâbeden sayılmaları da mümkün olur[5]. Ama genel anlamda Hz. Peygamber'i göremedikleri için tâbiîn tabakası içinde zikredilmişlerdir. Bununla birlikte muhadramların derece itibariyle sahâbenin altında, fakat tâbiînin de üstünde sayıları az olan "özel bir grup" olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Muhadramların hayat hikayelerinin anlatıldığı tabakât kitaplarında onların ara statüdeki özellikleri, muhadram kelimesinin yanı sıra, cahiliye döneminde yaşadıklarından dolayı "cahilî: جاهلي" kelimesiyle de ifade edilmiştir[6]. Hadisçilerin muhadramlar hakkındaki görüşleri aşağı yukarı bu merkezdedir. Lügat âlimleri ise muhadram kelimesini hadisçilerden farklı şekilde tanımlamışlardır. Onlara göre muhadram, ömrünün yarısını cahiliyede, yarısını da İslâm döneminde geçirmiş olan, ister sahâbe ile görüşmüş, ister görüşmemiş olan kimsedir[7]. Şairlerden muallaka sahibi Lebîd el-Âmirî, Ka'b b. Züheyr, Hassân b. Sâbit, Nâbiga el-Ca'dî, Ebû Züeyb el-Hüzelî, Mütemmim b. Nüveyre onlara göre muhadramlardandır. Lügat âlimlerine göre Lebîd, Hassân ve Hakîm b. Hizâm muhadram sayıldıkları halde, hadisçilere göre bu kişiler sahâbidirler[8]. Muhadramın tanımındaki bu görüş ayrılıkları dinî eserlerin mütâlaasında her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

B. Muhadramların Sayısı ve İsimleri

Muhadramlarla ilgili hadis, hadis usulü eserlerinde detaylı bilgiler verilmemektedir. Bu konuda Muhammed b. Halîl (ö.841/1437)'in *Tezkiratü't-tâlibi'l-muallem bimen yukâlü_innehu muhadram* adlı özel bir eser yazdığı belirtilmektedir[9]. Eserin yazılıp yazılmadığı, günümüze ulaşıp ulaşmadığı bilinmemekle beraber Süyûtî (ö.911/1505)'nin de bu konuda müstakil bir eser kalem alma isteği kendi ifadesinden anlaşılmaktadır[10]. Muhadramların ne kadar oldukları konusunda kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. İbnu's-Salâh'ın (ö.643/1245) Müslim'den (ö.261/874) naklen verdiği bilgilere göre muhadramların sayısı 20 kadardır. Bu kişiler harf sırasına göre şunlardır:

Abdu Hayr b. Yezid el-Hayvânî, Amr b. Meymûn el-Ezdî, Büşeyr b. Amr b. Cabir, Cübeyr b. Nüfeyr el-Hadramî, Ebû Amr Sa'd b. İyâs eş-Şeybânî, Ebû Osman en-Nehdî, Ebû Râfi es-Sâiğ, Ebû Recâ el-Utâridî[11], Ebu'l-Halâl el-Atekî, Esved b. Hilal el-Muharibî, Esved b. Yezîd en-Nehaî, Guneym b. Kays, Halid b. Umeyr el-Adevî, Malik b. Umeyr, Marûr b. Süveyd, Mesud b. Hıraş, Sümâme b. Hazn el-Kuşeyrî, Süveyd b. Gafle, Şüreyh b. Hâni, Şübeyl b. Avf el-Ahmesî[12].

Muhadramlar konusunda Müslim'den naklen verilen yirmi sayısını mutlak görmemek gerekir. Belki en meşhur olanların bu yirmi kişi olduğunu söylemek mümkündür. Aksi takdirde Süyûtî, muhadramların Müslim'in saydıklarından daha fazla olduğunu belirt-

2 Müslim, Mukaddime 6; İbnü'l-Esîr, en-Nihâye fî ğarîbi'l-hadis, Beyrut 1965, II, 42; Koçyiğit, Talat, Hadis Istılahları, Ankara 1985, s. 266, 267; Naim, Ahmed, Tecrîd Sarîh Tercemesi, Ankara 1981, s. 32-35.

3 İbn Hacer, Nuzhetü'n-nazar fî tavzîhi Nuhbeti'l-fiker, (trc. Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları Hakkında Nuhbetu'l-Fiker Şerhi), Ankara 1971, s. 78.

4 İbn Abdülber, el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb, (İsâbe ile birlikte), Beyrut ts., I, 13.

5 İbn Hacer, el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe, Beyrut ts., (el-İstîâb'la birlikte), I, 6; a. mlf., Nuzhe, s. 78.

6 İbn Abdülber, a.g.e., (thk. Ali Muhammed el-Bicâvî), Beyrut 1412, IV, 1774.

7 Süyûtî, II, 238-239; Şakir, s. 188-189; Uğur, Mücteba, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 261-262.

8 Süyûtî, II, 238; Naim, Ahmed, I, 33; Lıchtenstadter, Ilse, "Muhazram", İA., İstanbul 1971, VIII, 511.

9 Eser Halep'te basılmıştır.

10 Süyûtî, a.g.e., II, 239- 240. Muhadramlarla ilgili Türkçemizde yapılan bir araştırma Necdet Gürkan'a aittir. "Muhadram Şairlere Göre Hz. Muhammed" adlı makale için bk. Dini Araştırmalar Dergisi, sy. XVI, 2003, s. 5-23.

11 Utârid, Temîm kabilesinin bir koludur. Ebû Recâ el-Utâridî de bu kabileye nispet edilmiştir.bk. Lisânu'l-arab, III, 295; Küçük, Raşit, "Ebû Recâ el-Utârid", DİA, İstanbul 1994, X, 212.

12 Süyûtî, II, 239; Ahmed Naim, I, 33-34.

miştir[13]. Süyûtî'nin yukarıdaki muhadramlara ilave ettiği isimler de şunlardır:

Abdullah b. Ukeym, Abdurrahman b. Ganm, Abdurrahman b. Useyle es-Sanâbihî, Abdurrahman b. Yerbû, Alkame b. Kays b. Ebû Hâzim, Amr b. Abdullah b. el-Asam, Cabir el-Yemanî, Cübeyr b. el-Hâris, Dahhâk b. Kays, Ebû Atabe el-Havlânî, Ebû Müslim Abdullah b. Süveb el-Havlânî, Ebû Salih el-Enmârî, Ebû Ümeyye eş-Şa'bânî, Ebû Vâil Şakîk b. Seleme, Eslem Mevlâ Ömer, Evsat el-Becelî, Ka'b el-Ahbar, Mesruk el-Ecda, Mürre b. Şerâhîl, Şüreyh b. el-Hâris el-Kâdî, Ubeyde b. Amr es-Selmânî, Üveys el-Karanî[14].

Burada 22 kişinin isimlerinin sayıldığı düşünülecek olursa, bu durumda yukarıdakilerle birlikte bu sayı 42'ye ulaşmış olmaktadır. Süyûtî, bu sayılanların Irâkî'ye (ö.806/1403) göre olduğunu belirtmiş, onun saymadığı şu isimlerin de muhadramlardan olduğunu İbn Hacer'in (ö.852/1448) *İsâbe*'sine dayanarak söylemiştir ki bunlar da 5 kişidir:

Ahnef b. Kays el-Esedî, Ebû Rühm Ahzab b. Üseyd es-Sem'î, Ecda b. Mâlik el-Hemedânî, Ertat b. Ka'b el-Fezârî, Ertat b. Süheyye[15].

Buraya kadar isimleri zikrolunan muhadramların toplam sayısı 47'ye ulaşmaktadır. Daha çok meşhur olan bu kişilerin hayatları hakkında alfabetik sıraya göre bir kaç satırlık da olsa bilgi verilmesi muhadramların tanınması açısından yararlı olacaktır.

1. Abdu Hayr b. Yezîd el-Hayvânî

Ebû Umâre künyesiyle tanınan Abdu Hayr, Kûfe'lidir. Cahiliye döneminde çocuk yaşta müslüman olmuş, Hatîb el-Bağdâdî'ye(ö.463/1071) göre Hz. Peygamber dönemine yetiştiği halde onunla bir araya gelememiştir.[16] Sahâbe içinde Hz. Ali ile görüşmüş, ondan hadis dinlemiştir[17]. Yüzyirmi yaşında olduğu bizzat kendisinden nakledilen Abdu Hayr[18], hadisçilere göre sika kabul edilen bir ravidir[19].

2. Abdullah b. Ukeym

Ebû Ma'bed künyesiyle anılan İbn Ukeym, Cüheyne kabilesine mensup muhadramlardandır[20]. Hz. Peygamber dönemine yetiştiği halde onunla görüştüğü bilinmemektedir[21]. Resûl-i Ekrem'in vefatından önce müslüman olduğu belirtilen İbn Ukeym, Hz. Ömer'le görüşmüştür[22]. Ebû Hâtim'in (ö.354/965) verdiği bilgiye göre Abdullah, Haccâc'ın zulmünden endişe ettiği bir dönemde kalkıp iki rekat namaz kılmış, Allah'a dua ederek duasında zina etmediğini, hırsızlık yapmadığını, yetim malı yemediğini, iffetli bir hanıma iftira etmediğini, eğer doğru söylüyorsa Haccâc'ın şerrinden kendini korumasını Allah Teâlâ'dan istemiş, bu dua sayesinde Haccâc'ın şerrinden kurtulmuştur[23]. Abdullah, Haccâc döneminde vefat etmiştir[24].

3. Abdurrahman b. Ganm

Sahâbe ve tâbiîn devrinin tanınmış Şam ve Filistin fakihi olarak şöhret bulan Abdurrahman, aslen Yemenli'dir. Hz. Peygamber hayatta iken dünyaya gelmiş olmasına rağmen, onu görüp görmediği konusunda değişik rivayetler vardır. Onu görmediği fikri ağır basmış olmalı ki, ismi tâbiînin büyükleri arasında zikredilmektedir.[25] Muaz b. Cebel, Hz. Ömer, Osman, Ali, Ebû Zer gibi birçok sahâbiden hadis rivayet etmiştir. Sika kabul edilen Abdurrahman'ın Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivayetleri vardır. 78/697 yılında vefat etmiştir[26].

4. Abdurrahman b. Useyle es-Sanâbihî

Hakkında, gökyüzüne çıkıp sonra yere inen bir adama bakmak isteyenin Sanâbihî'ye bakması gerektiğinden bahsedilir[27]. Yahya b. Maîn (ö.233/847), onun Hz. Peygamber'in vefatından sonra Medine'ye geldiğini, kendisiyle karşılaşamadığını söylemiştir. Nitekim kendisi de Cuhfe'de bulunduğu sırada Resûl-i Ekrem'i altı gece ile kaçırdığını, ona yetişemediğini ifade etmiştir[28]. Bir başka rivayette, Yemen'den Medine'ye doğru yola çıktığı, Cuhfe'ye geldiği sırada orada önüne gelen bir atlıya Resûl-i Ekrem'i sorduğu, fakat ondan beş gün önce Resûl-i Ekrem'in defnedildiğini öğrendiği nakledilmiştir[29]. Medine'ye gelerek Hz. Ebû Bekir'e biat etmiş, bir süre orada oturduktan sonra Şam'a gidip oraya yerleşmiş ve orada ölmüştür[30]. Sanâbihî, hadisçilere göre sika tâbiîlerdendir[31].

---

13 Süyûtî, II, 239; Uğur, s. 261-262.

14 Süyûtî, II, 239; Ahmed Naim, I, 33-34.

15 Süyûtî, II, 239-240; Ahmed Naim, I, 34. İbn Hacer, elif harfi içinde muhadram grubuna giren kişileri birinci cildin üçüncü kısmında ayrı bir başlık altında ele almıştır. İsâbe (el-İstîâb'la birlikte), I, 99-117.

16 Hatîb, Târîhu Bağdâd, Beyrut ts., XI, 124.

17 Buhârî, et-Târihu'l-kebîr, (thk. es-Seyyid Hâşim en-Nedvî), Beyrut ts., VI, 133; Zehebî, el-Muktenâ fî serdi'l-künâ, (thk. Muhammed Salih), Medine 1408, I, 417.

18 İbn Abdülber, a.g.e., III, 1005.

19 İbn Ebû Hâtim, el-Cerh ve't-ta'dîl, Beyrut 1952, VI, 37; İclî, Marifetü-'s-sikât, (thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Büstevî), Medine 1985, II, 70.

20 Zehebî, a.g.e., II, 87.

21 İbn Ebû Hâtim, Cerh, V, 121.

22 İclî, a.g.e., II, 47.

23 Ebû Hâtim, Sikât, (thk. es-Seyyid Şerefüddin Ahmed), Beyrut 1975, III, 247.

24 İbn Hacer, Takrîbü't-tehzîb, (thk. Muhammed Avvâme), Suriye 1986, s. 314.

25 İbn Abdülber, a.g.e., II, 580; İclî, a.g.e., II, 84; Alâî, Câmiu't-tahsîl, (thk. Hamdî Abdülmecîd es-Silefî), Beyrut 1986, s. 220; İbn Hacer, a.g.e., s. 335.

26 Alâî, a.g.e., I, 225 ; İbn Hacer, İsâbe (thk. Ali Muhammed el-Bicâvî), Beyrut 1992, IV, 350; Çeker, Orhan, "Abdurrahman b. Ganm", DİA., İstanbul 1988, I, 162.

27 Buhârî, Târihu'l- kebîr, V, 321.

28 İbn Ebû Hâtim, Cerh, V, 262.

29 Buhârî, et-Târihu's-sağîr (el-Evsat), (thk. Mahmud İbrahim Zâyed), Haleb, Kahire 1977, I, 165.

30 Ebû Hâtim, Meşâhîru ulemâi'l-emsâr, Beyrut 1959, s. 111.

31 İclî, a.g.e., II, 82.

5. Abdurrahman b. Yerbû

Mahzum Oğulları kabilesindendir. Cahiliye döneminde yaşamış, Hz. Ebû Bekir'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de İbnü'l-Münkedir rivayette bulunmuştur[32]. Onbeş kişilik müellefetü'l-kulûb içinde onun da ismi geçmektedir[33].

6. Alkame b. Kays

Abdullah b. Mesud'un seçkin talebesi, Kûfe fıkıh ve tefsir mektebinin önde gelen temsilcilerinden olan Alkame, Hz. Peygamber hayatta iken dünyaya gelen muhadramlardandır. Yemen menşeli olan Alkame, Kûfe'ye yerleşmiş, İbn Mesud'un derslerine devam etmiştir. Hz. Ali ile birlikte Sıffîn Savaşı'na katılmıştır. Her beş günde bir Kur'an'ı hatmettiği, sesi çok güzel olduğundan dolayı İbn Mesud'un kendisi hakkında, "Resûlullah seni görseydi sevinirdi" dediği rivayet edilmiştir. Hadisçilere göre sika biri olarak kabul edilen Alkame 62/682 yılında Kûfe'de vefat etmiştir. Vefat tarihi 61, 63, 65 ve 72 olarak da zikredilir[34].

7. Ahnef b. Kays

Asıl adı Sahr olan Ahnef, İslâmiyet'ten önce doğmuştur. Doğuştan çarpık bacaklı olduğu için Ahnef denildiği, Hz. Peygamber'le görüşemediği, fakat Hz. Peygamber'in İslâm'a daveti karşısında menfi tavır takınan kabilesi Temîm'i müslüman olmaya ikna ettiği nakledilmiştir. Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanındaki fetihlerde büyük başarılar gösteren Ahnef hakkında Hz. Ömer, onun zühd konusunda Basralılar'ın efendisi olduğunu söylemiştir[35]. Cihadı, cesareti ve zekası ile tanınan Ahnef, 67/686-87 yılında Kûfe'de vefat etmiştir[36].

8. Amr b. Meymûn

Yemenli olan Amr, cahiliye döneminde doğmuştur. Müslüman olmakla birlikte Hz. Peygamber'i göremediğinden dolayı muhadramûndan sayılmıştır. Hz. Ömer, Hz. Ali, Ebû Hureyre, Hz. Aişe, Muaz b. Cebel, Abdullah b. Mesud gibi sahâbilerle görüşmüştür. Bütün münekkitler Amr'ın güvenilir bir muhaddis olduğunu kabul etmişlerdir. Kütüb-i Sitte'de rivayetleri bulunan Amr'ın yaşadığı uzun yıllar boyunca yüz kadar hac ve umre yaptığı,[37] çok yaşlanmasına rağmen ölümü hiç temenni etmediği rivayet edilmiştir. Kesin olmamakla birlikte 74/693 veya 75/694 yılında vefat ettiği kaydedilir[38].

9. Cübeyr b. Nüfeyr el-Hadramî

Ebû Abdurrahman künyesiyle anılır[39]. Şam'da yaşamış, Ebu'd-Derdâ, Ebû Zer gibi sahâbilerden hadis dinlemiştir. Tâbiînin büyüklerinden sayılan Cübeyr, hadisçilere göre sika kabul edilmiştir[40].

10. Ebû Amr eş-Şeybânî

Cahiliye devrine yetişen Ebû Amr'ın Hz. Peygamber zamanında olgun yaşta bir olduğu belirtilmiştir.[41]

11. Ebû Atabe el-Havlânî

İki kıbleye namaz kılanlardandır. İslâmiyet'i erken dönemde kabul etmiştir. Bir başka rivayete göre, Hz. Peygamber'in vefatından önce müslüman olmuş, onu görememiştir. Muaz b. Cebel ile görüşmüştür. Şam'da ikamet ettiği rivayet olunmaktadır[42].

12. Ebu'l-Halâl el-Atekî

Hz. Osman'dan hadis dinlemiş, kendisinden de Katâde rivayette bulunmuştur[43].

13. Ebû Müslim el-Havlânî

Adı Abdullah b. Süveb'dir[44]. Yemen'li olan Ebû Müslim, Yemen'den Medine'ye doğru yola çıktığı bir sırada Resûl-i Ekrem'in vefat ettiğini öğrenmiştir. Hz. Ebû Bekir döneminde Medine'ye yerleştiği, daha sonraları da Dımaşk'a gidip orada ikamet ettiği nakledilmektedir. Hadisçilere göre sika kabul edilen Ebû Müslim'in muteber hadis kitaplarında rivayetleri vardır. Tâbiîn neslinin efendisi, meşhur sekiz zahidinden biri olan ve güzel Kur'an okuyan Ebû Müslim 62/681-82 yılında vefat etmiştir.[45]

14. Ebû Osman en-Nehdî

Cahiliye devrinde doğmuş, Hz. Peygamber hayatta iken İslâmiyet'i kabul etmekle birlikte kendisiyle görüşememiştir. Hz. Ebû Bekir'le de görüşemeyen en-Nehdî, diğer sahâbilerle görüşmüştür. 130 yıl yaşadığı için muammerûndan kabul edilen en-Nehdî'nin aslında niyeti haccetmek olmadığı halde sırf Ebû Hureyre'den bir hadis öğrenmek için o yıl hacca çıktığı nakledilir.[46] Muhaddis, mücahid tâbiîlerden sayılan en-Nehdî'nin gece gündüz ibadet ettiği, devamlı

32 Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl, I-VIII, Beyrut 1995, IV, 327; İbn Hacer, Lisânü'l-mîzân, Beyrut 1986, VII, 285; Zehebî, el-Kâşif, (thk. Muhammed Avvâme), Cidde 1992, I, 648.

33 İbn Hacer, İsâbe, IV, 365.

34 Buhârî, Târîhu'l-kebîr, VII, 41; İbn Ebû Hâtim, Cerh, VI, 404; Süyûtî, Tabakâtü'l-huffâz, Beyrut, 1403, s. 20; Özel, Ahmet, "Alkame b. Kays", DİA., İstanbul 1989, II, 467.

35 İbn Hacer, İsâbe, I,188.

36 Ebû Hâtim, Sikât, I, 87; Zehebî, Kâşif, I, 229; Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl, Beyrut 1980, II, 283; İbn Hacer, İsâbe, I,187; Önkal, Ahmet, "Ahnef b. Kays", DİA., İstanbul 1989, II, 174.

37 Zehebî, Tezkira, I, 65.

38 İbn Ebû Hâtim, Cerh, I, 99; Kandemir, M. Yaşar, "Amr b. Meymûn", İstanbul 1989, III, 89.

39 Buhârî, Târihu'l- kebîr, II, 223; Zehebî, Muktenâ, I, 365.

40 İbn Ebû Hâtim, Cerh, II, 512.

41 Müslim, Mukaddime 6.

42 İbn Abdülber, a.g.e., IV, 1722.

43 Müslim, el-Künâ ve'l-esmâ, Medine 1404, I, 273.

44 Süyûtî, II, 239.

45 Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ, I-XXIII, Beyrut 1985, IV, 7; Kandemir, M. Yaşar, "Ebû Müslim el-Havlânî", DİA., İstanbul 1994, X, 197-198.

46 Hatîb, er-Rıhle fî talebi'l-hadîs, (thk. Nuruddin Itr), Beyrut 1395, I, 133.

oruç tuttuğu, üzerine baygınlık gelinceye kadar namaz kıldığı, altmış kadar hac ve umre yaptığı rivayet olunmaktadır[47]. Kütüb-i Sitte'de rivayetleri bulunan en-Nehdî hadis otoritelerine göre güvenilir bir râvidir. En-Nehdî, 100/718-19 yılında Basra'da vefat etmiştir. 95/714 veya 105/723'te öldüğü de rivayet edilir[48].

15. Ebû Râfi es-Sâiğ

İsmi, Rebîa b. Zürâre'dir[49]. Önce Medine'de sonra Basra'da ikamet etmiştir. Tâbiîn imamlarından olan Ebû Râfi, Hz. Ömer, Übey b. Ka'b, Ebû Musa, Ebû Hureyre, Kab el-Ahbâr gibi sahâbilerle görüşmüştür. Kendisinden de Hasan-ı Basrî, Katâde ve daha başkaları rivayette bulunmuşlardır. İclî (ö.261/874-75) sika, Ebû Hâtim (ö.354/965) de "la be'se bih" olduğunu söylemişlerdir[50].

16. Ebû Recâ el-Utâridî

611 yılında doğan Ebû Recâ Mekke'nin fethinden sonra müslüman olmuş, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Medine'ye gidip yerleşmiş ve rivayete göre Hz. Ebû Bekir'le görüşmüştür. Muhadramûn ve dolayısıyla tâbiîn neslinin önde gelen âlimlerinden ve güvenilir hadis ravilerinden biridir. Kırk yıl imamlık yapmış olan Ebû Recâ, çok namaz kılar ve Kur'an okurdu. Ramazan'da her on günde bir hatim yapardı[51]. Ebû Recâ'nın 105/723-24 yılında vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi, bu tarihin 100/7718-719, 107/725-26 veya 108/726-727 olduğunu söyleyenler de vardır. Kütüb-i Sitte'de rivayetleri bulunan Ebû Recâ'nın cenaze namazında Hasan-ı Basrî hazır bulunmuştur[52].

17. Ebû Rühm Ahzab b. Üseyd es-Sem'î

Sahâbiliği ihtilaflıdır. Doğru olan muhadram olmasıdır. Sikadır.[53]

18. Ebû Vâil Şakîk b. Seleme

Hz. Ömer'den ve Abdullah b. Mesud'dan hadis dinlemiş, kendisinden de A'meş (ö.148/765), yedi kıraat imamından biri olan tâbiî âlim Asım (ö.127/745) ve Mansur b. el- Mutemir (ö.132/750) olarak bilinen Kûfe'nin ileri gelen ulemasından Ebû Attâb es-Sülemî rivayette bulunmuşlardır[54]. Hicretin birinci yılında doğmuş, fakat Hz. Peygamber'i görememiştir. 83/702 yılında ölmüştür[55].

19. Ecda b. Mâlik

Cahiliye dönemi muhadram şairlerden olup Mesruk b. Ecda (ö.63/683)'ın babasıdır. Hz. Ömer'le görüştüğü, Hz. Ömer'in ona Abdurrahman ismini verdiği nakledilmektedir. Ecda, Hz. Ömer zamanında vefat etmiştir[56].

20. Eslem

Ebû Hâlid el-Kureşî künyesiyle anılan Eslem, Hz. Ömer'in kölesidir. Hz. Ömer, onu hicretin on ikinci yılında satın almıştır. Aslen Yemenli veya Habeşistanlı olduğuna dair rivayetler vardır[57]. Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Muaz b. Cebel ve daha başka birçok sahâbiden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Kasım b. Muhammed, Nafi gibiler ilim öğrenmişlerdir. Ebû Zür'a'ya (ö.264/877-78) göre güvenilir bir ravi olan Eslem'in 80/699-700 yılında öldüğü nakledilmektedir. 114 sene yaşadığına dair rivayet varsa da bu doğru değildir[58].

21. Ertat b. Süheyye

Rivayet doğru ise Fil senesinden yaklaşık kırk sene önce doğmuş, Abdülmelik'in hilafetinde vefat etmiştir. Abdülmelik'in hilafet süresi 65-86/685-705 yılları arası yaklaşık 21 senedir. Abdülmelik'in hilafetinin ilk yıllarında vefat etmiş ise yaklaşık olarak 158, son senelerinde ölmüşse, 179 sene yaşamış olduğu söylenebilir. Fakat bu bilgilerin güvenilirliğini tespit etmek oldukça zordur. Meşhur şairdir[59].

22. Esved b. Hilâl el-Muhâribî

Kûfeli, cahiliye döneminde yaşamış, tâbiînin büyüklerinden, salih biridir. Hz. Ömer, Muaz b. Cebel, Abdullah b. Mesud ve Ebû Hureyre'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden Eş'as b. Ebû Şa'sâ, Ebû İshak es-Sebîî gibiler rivayette bulunmuşlardır. Yahya b. Maîn'e (ö.233/847) göre güvenilir bir râvidir. 84/703 yılında vefat etmiştir[60].

23. Esved b. Yezîd en-Nehaî

Yemen asıllı Nehâ kabilesine mensup olduğundan Nehaî diye anılır. Künyesi Ebû Amr'dır. Hz. Peygamber zamanında yaşadığı halde onu göremediği için muhadramûndan sayılır. İbrahim en-Nehaî'nin dayısıdır. Yemen'de Muaz b. Cebel'i, Kûfe'de Abdullah b. Mesud'u ve daha başka sahâbileri görmüştür. İbadete düşkün biri olduğu, her gün yediyüz rekat na-

---

47 Zehebî, Tezkira, I, 66.

48 Müslim, Mukaddime 6; Hâkim, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, (Mustafa Abdülkadir Atâ), Beyrut 1990, I, 340; Çakan, İ. Lütfi, "Ebû Osman en-Nehdî", DİA., İstanbul 1994, X 210.

49 Müslim, Mukaddime 6; Süyûtî, II, 239.

50 Zehebî, Alâmü'n-nübelâ, IV, 415.

51 Zehebî, Tezkira, I, 66.

52 Zehebî, a.g.e., I, 66; Küçük, Raşit, "Ebû Recâ el-Utâridî", DİA., İstanbul 1994, X, 212.

53 İbn Hacer, Takrîb, I, 96.

54 Müslim, Künâ, I, 866. Asım'ın rivayette bulunduğu kimseler arasında Ebû Vâil'in ismi geçmektedir. bk. Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ, V, 256; Sarı, Mehmet Ali, "Asım b. Behdele", DİA,İstanbul 1991, III, 476. Mansur da Ebû Vâil'den hadis rivayet edenlerdendir. Zehebî, A'lâmü-'n-nübelâ, V, 402; a.mlf., Tezkira, I, 142-143.

55 Buhârî, Târihu'l-kebîr, IV, 245; Ebû Hâtim, Meşâhîru ulemâ, I, 99; Zehebî, Tezkira, I, 60; Süyûtî, Tabakâtü'l-huffâz, I, 28.

56 İbn Hacer, İsâbe, I, 186.

57 Ebû Hâtim, Sikât, IV, 45; Süyûtî, Tedrîb, II, 239.

58 Zehebî, Alâmü'n-nübelâ, IV, 100.

59 İbn Hacer, İsâbe, I, 190; Ahmed Naim, s. 34-35.

60 İbn Ebû Hâtim, Cerh, II, 292; İclî, a.g.e., I, 229; Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ, IV, 257.

maz kıldığı, Ramazan'da her iki gecede bir Kur'an'ı hatmettiği, Ramazan dışında her altı gecede bir hatim yaptığı, akşam ile yatsı arası uyuduğu, altmış kez aralarını birleştirmeden hac ve umre yaptığı, fazla oruç tutmasından dolayı gözlerini kaybettiği nakledilmektedir.[61] Hadisçiler tarafından sika kabul edilen Esved'in ölüm tarihi 74/693 veya 75/694 olarak verilmişse de ikinci rivayetin daha güçlü olduğu belirtilmiştir.[62]

24. Evsat el-Becelî

Şamlı, tâbiînin büyüklerindendir. Hz. Ebû Bekir, Ömer'le görüşmüştür. Güvenilir bir ravi olarak kabul edilir[63].

25. Guneym b. Kays

Ebu'l-Anber künyesiyle tanınan Guneym, Ebû Musa el-Eşarî'den hadis dinlemiştir. Kendisi de Sâbit b. Umâre rivayet etmiştir.[64]

26. Halid b. Umeyr el-Adevî

Basralı'dır. Utbe b. Gazvan'dan hadis rivayet etmiştir. Ken disinden de Humeyd b. Hilal, Ebû Nuame rivayette bulunmuşlardır.[65] İbn Hacer muhadramdan olduğunu, onu sahâbe arasında zikredenlerin yanıldığını söylemiştir.[66]

27. Ka'b el-Ahbar

Ebû İshak künyesiyle tanınan Ka'b, Yemen'de yaşayan Zurûayn soyundan gelmektedir. 104 yaşında öldüğü rivayeti dikkate alındığında, miladi 551 yılında doğmuş olduğu söylenebilir. Yemen'de yaşadığı, müslümanlığı orada kabul ettiği rivayet edilmekle birlikte, onun Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devirlerinde müslümanlığı kabul ettiğine dair rivayetler de vardır. Bu rivayetlere göre o, Resûl-i Ekrem'i görememiştir. İbn Hacer, muhadram olduğunu açıkça belirtmiştir.[67] Hz. Ömer'den, Ebû Hureyre'den rivayetleri vardır. Kendisinden İbn Abbas, Saîd b. el-Müseyyeb rivayette bulunmuşlardır.[68] Şam'a yerleşip orada yaşamış,[69] Hz. Osman'ın halifeliğinin sonlarına doğru 32/652-53 yılında ölmüştür. Hicri 34 yılında öldüğü rivayeti de vardır.[70] İsrailî rivayetleriyle tanınan Ka'b'ın güvenilirliği konusu tartışmalıdır. Kab'ın rivayetlerine karşı olumsuz tavır koyanlar olmakla birlikte, genel temayülün onun lehinde olduğu söylenebilir.[71]

28. Malik b. Umeyr

Cahiliye döneminde yaşamış, Hz. Ali'den hadis dinlemiştir. Kûfeliler arasında zikredilir.[72] Muhadram olmakla birlikte, onu sahâbe arasında zikredenler de vardır.[73]

29. Marûr b. Süveyd

Kûfeli olan Marûr, Hz. Ömer, Ebû Zer, İbn Mesud gibi sahâbilerden hadis dinlemiştir. A'meş (ö.148/765), Marûr'u 120 yaşında başı ve sakalı simsiyah şekilde gördüğünü söylemiştir.[74] Marûr, sika bir tâbiî olarak kabul edilir.[75]

30. Mürre b. Şerâhîl

Ebû İsmail künyeli Mürre, Hz. Peygamber döneminde yetişen, fakat onu göremeyen tâbiîler arasında zikredilir.[76] Kûfeliler'in âbidi olduğu için Kûfî ve aynı zamanda Hemedânî nisbeleriyle anılan Mürre, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali ve İbn Mesud'dan hadis dinlemiştir. Kendisinden de Şa'bî, Amr b. Mürre rivayet etmişlerdir. Yahya b. Maîn'e (ö.233/847) göre sika bir ravidir. Günde beşyüz rekat namaz kıldığı, yaşlandığında 250 rekat olarak devam ettiği rivayet edilmiştir.[77] Çokça ibadet ettiğinden dolayı Mürretü't-tayyib, el-Hayr olarak da anılır. Secdede fazla kaldığından dolayı toprağın yüzünde iz bıraktığı nakledilmektedir. Haccac zamanında, bir başka rivayette 76/695 yılında vefat ettiği belirtilmiştir.[78]

31. Mesruk el-Ecda

Künyesi Ebû Aişe olan Mesruk, Kûfelidir. Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbn Mesud, Zeyd b. Sabit gibi sahâbileri görmüştür. Kendisinden de İbrahim, Şa'bî rivayette bulunmuşlardır.[79] Mesrûk, Abdullah b. Mesûd'un halka, sünneti, Kur'an okumayı öğreten, fetva veren öğrencilerindendir. Ayakları şişinceye kadar namaz kıldığı,[80] haccettiğinde geceleri uyumadan secdelerde geçirdiği, çok uzun namaz kılmasından dolayı dizlerinin hep şişmiş durumda bulunduğu nakledilmektedir[81]. Yahya b. Maîn'e (ö.233/847) göre sika olan

---

[61] İclî, a.g.e., I, 229; Zehebî, Tezkira, I, 51; İbnü'l-İmâd, Şezerâtü'z-zeheb fî ahbâri men zeheb, I-VIII, Beyrut 1979, I, 83; Leknevî, İkâmetü'l-hucce alâ enne'l-iksâr fi't-taabbüd leyse bi bid'a, (thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Haleb 1990, s. 67.

[62] İclî, a.g.e., I, 229; Köse, Saffet, "Esved b. Yezîd" DİA., İstanbul 1995, XI,441-442.

[63] İclî, a.g.e., I, 238; Zehebî, Kâşif, I, 257.

[64] Buhârî, Târihu'l-kebîr, VII, 110; Müslim, Künâ ve'l-Esmâ, I, 658.

[65] Buhârî, Târihu'l-kebîr, III, 162; İbn Ebû Hâtim, Cerh, III, 343.

[66] İbn Hacer, Takrîb, I, 190.

[67] İbn Hacer, Takrîb, I, 461.

[68] İbn Ebû Hâtim, Cerh, VII, 161.

[69] Zehebî, Kâşif, II,148.

[70] Ebû Hâtim, Sikât, I, 118.

[71] Kandemir, "Ka'b el-Ahbâr", DİA., İstanbul 2001, 1-2.

[72] Buhârî, Târîhu'l-kebîr, VII, 304; İbn Ebû Hâtim, Cerh, VIII, 212.

[73] Zehebî, Kâşif, II, 236; İbn Hacer, Takrîb, I, 517.

[74] Buhârî, Târîhu'l-kebîr, VIII, 39; İbn Ebû Hâtim, Cerh, VIII, 415.

[75] İclî, a.g.e., II, 286; Ebû Hâtim, Meşâhîru ulemâ, s. 109.

[76] Zehebî, Muktenâ, I, 76; İbn Hacer, Tehzîbü't-tehzîb, Beyrut 1984, X, 80.

[77] İclî, a.g.e., II, 270.

[78] Buhârî, Târihu'l-kebîr, VIII, 5; İbn Ebû Hâtim, a.g.e., VIII, 366; Ebû Hâtim, Meşâhîru ulemâ, I, 102; Zehebî, Tezkira, I, 67; İbn Hacer, Tehzîbü't-tehzîb, , 80.

[79] Buhârî, Târihu'l- kebîr, VIII, 35.

[80] İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-kübrâ, I-IX, Beyrut 1985, VI, 81.

[81] Ebû Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ, Beyrut 1967, II, 95; Zehebî, Tezkira, I, 49; Leknevî, a.g.e., s. 66.

Mesruk, 63/683 tarihinde vefat etmiştir[82].

32. Mesud b. Hıraş

Rib'î b. Hırâş'ın (ö.100/718-19) kardeşidir. Sahâbi olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Buhârî'ye (ö.256/870) göre sahâbi olduğu, Ebû Hâtim'e (ö.354/965) göre ise sahâbi olmadığı nakledilmiştir[83].

33. Sa'd b. İyâs eş-Şeybânî

Ebû Amr künyesiyle anılan Sa'd, Hz. Peygamber dönemine yetişenlerdendir[84]. "Resûlullah (s.a.) peygamber olarak gönderildiği zaman ben Kâzıme'de ailemin develerini otlatırdım" dediği rivayet olunmuştur. Ona iman etmiş, fakat kendisini görememiştir. Bu yüzden tâbiînden sayılır. Abdullah b. Mesud, Huzeyfe, Ebû Mesûd ve daha başkalarından hadis rivayet etmiştir[85]. *Tecrid-i Sarîh*'te bu isim Ebû Amr ve Sa'd b. İyâs eş-Şeybânî olarak yazılmıştır. Doğrusu Ebû Amr Sa'd b. İyâs eş-Şeybânî olmalıdır[86].

34. Sümâme b. Hazn el-Kuşeyrî

Künyesi Ebu'l-Vird olan Sümâme, Hz. Ömer'in ashabındandır. Otuzbeş yaşında onunla karşılaşmıştır. Hz. Osman, Aişe, İbn Ömer'den hadis dinlemiş, Abdullah b. Ömer, Ebu'd-Derdâ gibi sahâbileri görmüştür. Kendisinden de Esved b. Şeybân, Cerîri gibiler rivayette bulunmuşlardır. Muhadramdan olan Sümâme için Yahya b. Maîn (ö.233/847), onun sika olduğunu söylemiştir[87].

35. Süveyd b. Gafle

Ebû Ümeyye künyeli Süveyd, Kûfeli olup muhadramdandır[88]. Abdullah b. Mesud'dan hadis dinleyen güvenilir raviler arasında yer alır[89]. Hz. Peygamber'den iki yaş küçük olduğu, Fil yılında veya iki yıl sonra doğduğu, Medine'ye geldiği gün Resûl-i Ekrem'in vefat edip defnedildiğini öğrendiği nakledilmektedir. Yaşının 128'e ulaştığına dair rivayetler bulunan Süveyd, 80/699 yılında ölmüştür[90].

36. Şübeyl b. Avf el-Ahmesî

Kûfe'de yaşayan muhadramlardan Şübeyl'in künyesi Ebu't-Tufeyl'dir. Hz. Peygamber'i gördüğüne dair rivayetler bulunmakla birlikte[91], İbn Hacer (ö.852/1448) onun sahâbi olduğu iddiasının doğru olmadığını belirtmiştir[92]. Kadisiye Savaşına katılmış, Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Yahya b. Maîn (ö.233/847), onun sika olduğunu söylemiştir.[93]

37. Şüreyh b. Hâni

Ebu'l-Mikdâm el-Müzhicî el-Kûfî, muhadramdır. Hz. Ali, Aişe, Ömer gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiştir. 120 yıl yaşadığına dair rivayetler vardır. 78/697 yılında Sicistan'da şehit edilmiştir[94].

38. Şüreyh b. el-Hâris el-Kâdî

Kûfe kadısı olarak tanınan Şüreyh, tâbiîn döneminin ileri gelen fakihlerindendir. 18/639 yılında kırk yaşında iken Hz. Ömer tarafından kadı tayin edildiği rivayeti doğru ise, 600 yılı civarında doğmuş olmalıdır. Yemen'in Kinde kabilesine mensup olan Şüreyh, İran asıllı bir aileye mensuptur. Onun Resûl-i Ekrem'e gelip İslâmiyet'i kabul ettiği ve Yemen'de kalabalık bir ailesi bulunduğunu söylemesi üzerine, onları getirmesinin emredildiği, döndüğünde ise Hz. Peygamber'in vefat etmiş olduğu şeklindeki bir rivayete dayanılarak onun sahâbi olduğu ileri sürülmüşse de İbn Mende (ö.470/1077), Zehebî (ö.748/1347) ve İbn Hacer (ö.852/1448) gibi hadisçilere göre sahâbi değil, muhadramlardandır[95]. Nitekim İbn Hacer, bu görüşün meşhur olduğunu söylemiştir[96]. İslâmiyet'i Yemen'de iken Muaz b. Cebel'den öğrenen Şüreyh, daha başka bir çok sahâbi ile de görüşmüştür. İbn Sa'd (230/845) Yahya b. Maîn (ö.233/847) ve İclî'ye (ö.261/874-75) göre güvenilir ravilerdendir. Kadı Şüreyh, 80/699 yılında 100 (108, 110 veya 120) yaşlarında Kûfe'de vefat etmiş ve evine defnedilmiştir. Kaynaklarda ölümü için 76-99 yılları arasında çeşitli tarihler verilir[97].

39. Ubeyde b. Amr es-Selmânî

Künyesi Ebû Müslim'dir. Hz. Ömer, Abdullah b. Mesud ve Hz. Ali'den hadis dinlemiştir. Cahiliye döneminde yaşadığı, Hz. Peygamber'in vefatından iki yıl önce müslüman olup namaz kılmaya başladığı söylenmiştir[98]. İbn Hacer, onun muhadramdan ve tâbiînin büyüklerinden, fakih ve itimat edilir biri olduğunu söylemiş, Kadı Şüreyh'in zorlandığı konuları ona sorduğunu belirtmiştir. Yahya b. Maîn (ö.233/847), onun güvenilir bir şahsiyet olduğu görüşündedir. 70/689-90 yılında vefat etmiştir. 72/691 yılında öldüğü de söylenmiştir.[99]

40. Üveys el-Karanî

Tâbiîn kuşağı içinde Resûl-i Ekrem'in(s.a.) ashâbı-

---

[82] İbn Ebû Hâtim, Cerh, VIII, 396.

[83] Alâî, Câmiu't-tahsîl, I, 278.

[84] Müslim, Künâ, I, 562.

[85] İbn Abdülber, IV, 1720.

[86] Naim, Ahmed, s. 33.

[87] İbn Ebû Hâtim, Cerh, II, 465; İbn Hacer, Takrîb, I, 134.

[88] Zehebî, Muktenâ, I, 94.

[89] İclî, a.g.e., I, 443.

[90] Buhârî, Târihu'l- kebîr, IV, 142; İbn Hacer, Takrîb, I, 260; Süyûtî, Tabakâtü'l-huffâz, I, 24.

[91] Buhârî, a.g.e., IV, 258; Zehebî, a.g.e., I, 328.

[92] İbn Hacer, a.g.e., I, 264.

[93] İbn Ebû Hâtim, Cerh, IV, 381.

[94] Zehebî, Tezkira, I, 59.

[95] Zehebî, Muktenâ, I, 94.

[96] İbn Hacer, İsâbe, III, 334.

[97] Buhârî, a.g.e., IV, 228; İbn Abdülber, a.g.e., II, 701; Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ, IV, 100; a. mlf., Tezkira, I, 59; Süyûtî, Tabakâtü'l-huffâz, I, 27; Özen, Şükrü, "Kâdî Şüreyh", DİA., İstanbul 2001, XXIV, 119-121.

[98] Buhârî, a.g.e., VI, 82.

[99] İbn Ebû Hâtim, Cerh, VI, 91; İbn Hacer, Takrîb, I, 379.

na kendileri için istiğfar etmesini emrettiği, tâbiînin en hayırlısı dediği, annesine çok itaatkâr olduğunu söylediği Üveys, Yemen'in Karn kabilesine mensuptur. Hz. Ömer, Hz. Ali ile görüşmüş, Hz. Ömer Üveys'ten istiğfar talebinde bulunmuştur.[100] Daha sonra Kûfe'ye gidip orada yaşamıştır[101]. Zehebî (ö.748/1347), ondan bahsederken Buhârî'nin onu zayıf raviler arasında zikretmesinden dolayı *Mîzân*'ına aldığını, aksi takdirde Allah'ın veli kullarından olması dolayısıyla onu bu eserine almaması gerektiğini söylemiştir[102]. Bununla birlikte onun sika, sadûk bir ravi olduğunu ifade edenler de olmuştur[103]. Tâbiînin meşhur sekiz zâhidinden biri olarak zikredilen Üveys'in akşam olduğunda, *"Bu gece rükû gecesidir"* dediği, o geceyi sabaha kadar rükû ile geçirdiği, akşam olduğunda, *"Bu gece secde gecesidir"* dediği, sabaha kadar secde ettiği rivayet edilmektedir.[104] Bunun yanında akşam olduğu zaman evinde bulunan fazla yiyecek ve giyecekleri tasadduk ettiği, ardından "Allahım! Açlıktan ölenlerden dolayı beni hesaba çekme, çıplak olarak ölen varsa beni ondan sorumlu tutma!" diye dua ettiği, kendini bütün insanlardan sorumlu tutan bir anlayışa sahip olduğu nakledilir[105]. Nerede vefat ettiği konusunda kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali ordusu içinde üzerinde kırk küsur yara olduğu halde şehid edildiği, Mekke'de Ebû Kubeys dağında ve Dımaşk'ta öldüğüne dair rivayetler de vardır[106].

Buraya kadar daha çok meşhur olan muhadramlardan kırk tanesini tanıtmaya çalışmış bulunuyoruz. İsimleri zikredilen bu muhadramların dışında kaynaklarda muhadram olduğu belirtilen daha başka kişiler de vardır. Konuyu uzatmamak için bu kişilerin yalnız adlarına işaret etmekle yetineceğiz. Sayıları 60'ı bulan bu kişilerin alfabetik sıraya göre isimleri şu şekildedir:

Abbas b. Rebîa el-Kûfî[107], Abdullah b. Halife[108], Abdullah b. Sahbere el-Kûfî[109], Ağleb b. Cesm b. Amr b. Ubeyde[110], Amr b. Abdullah b. el-Asam[111], Bedr b. Âmir el-Hüzelî[112], Bişr b. Kutbe b. Sinan[113], Büceyr b. el-Husayn es-Sa'lebî[114], Büşeyr b. Ka'b[115], Cabir el-Yemanî[116], Cenâde b. Ebû Ümeyye el-Ezdî[117], Cerâd b. Tahiyye el-Kilâbî[118], Cübeyr b. el-Hâris[119], Cüveyriye b. Esma[120], Cüveyriye b. Kudâme et-Temîmî[121], Cüz' b. Dırâr el-Gatafânî[122], Dağfel b. Hanzala[123], Ebû Esma Gudayf b. el-Hâris es-Sekûnî[124], Ebû Fâlic el-Enmârî[125], Ebû Merâvih el-Gıfârî, (el-Leysî)[126], Ebû Salih el-Enmârî[127], Ebû Uzre[128], Ebu'l-Anbes Hucr b. Anbes el-Kûfî[129], Ebû Ümeyye eş-Şa'bânî[130], Ebû Zü-r'a Ravh b. Zenbâ' el-Huzâmî[131], Ebu'l-Ahvas Avf b. Malik el-Cüşemî el-Kûfî[132], Eflah Mevlâ Ebû Eyyûb el-Ensârî[133], el-Abbâ b. Kays el-Esedî[134], el-Hâris b. Lakît en-Nehaî el-Kûfî[135], el-Müseyyeb b. Abdurrahman [136], Eneş b. Nevvâs b. Seyhan el-Muâribî[137], Ertabân el-Müzenî[138], Ertat b. Ka'b el-Fezârî[139], Evs b. Dam'ac[140], Evs b. Mağrâ el-Karîî[141], Gafel b. Hanzala b. Zeyd es-Sedûsî eş-Şeybânî[142], Hâbis b. Sa'd et-Tâî[143], Hakîm b. Umeyr el-Anbesî eş-Şâmî[144], Hamâs b. Amra el-Leysî[145], Hâris b. Lekît en-Nehaî el-Kûfî[146], Hâris b. Muaviye[147], Hassân ed-Damrî İbn Abdullah eş-Şâmî[148],

100 Bu konuda rivayet edilen hadiste "Ona sizden kim rastlarsa sizin için istiğfar ediversin" denilmiştir. Hz. Ömer bu tavsiyeyi dikkate almış, Üveys'le karşılaştıklarında kendisine Allah'tan af ve mağfiret dilemesini istemiş, o da onun bu isteğini yerine getirmiştir. Bu hadis, takva sahibi kişilerden dua ve istiğfar istemenin müstehab olduğunu göstermektedir. Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 223-225.

101 Müslim, Fedâilu's-sahâbe 223-225; İbn Ebû Hâtim, Cerh, II, 326.

102 Zehebî, Mîzân, I, 446; İbn Hacer, Lisân, I, 471.

103 Zehebî, a.g.e., I, 447.

104 Zehebî, a.g.e., I, 448.

105 Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ, IV, 20 ; Leknevî, a.g.e., s. 65.

106 Ebû Hâtim, Sikât, IV, 53.

107 Zehebî, A'lâmi'n-nübelâ, IV, 180.

108 Zehebî, Mîzân, IV, 89.

109 Zehebî, a.g.e., II, 90.

110 İbn Hacer, İsâbe, I, 98.

111 Süyûtî, Tedrîb, II, 239.

112 İbn Hacer, a.g.e., I, 340.

113 İbn Hacer, a.g.e., I, 344.

114 İbn Hacer, a.g.e., I, 339.

115 İbn Hacer, a.g.e., I, 126.

116 Süyûtî, a.g.e., II, 239.

117 İbn Hacer, a.g.e., I, 502.

118 İbn Hacer, a.g.e., I, 533.

119 Süyûtî, a.g.e., II, 239.

120 İbn Hacer, a.g.e., I, 143.

121 İbn Hacer, a.g.e., I, 143.

122 İbn Hacer, a.g.e., I, 535.

123 İbn Hacer, a.g.e., VII, 213.

124 Zehebî, a.g.e., I, 86.

125 Zehebî, a.g.e., II, 9.

126 Zehebî, a.g.e., II, 68.

127 Süyûtî, a.g.e., II, 239.

128 Zehebî, a.g.e., I, 395.

129 Zehebî, a.g.e., I, 440.

130 Süyûtî, a.g.e., II, 239.

131 Zehebî, a.g.e., I, 245.

132 Zehebî, a.g.e., I, 81.

133 İbn Hacer, Takrîb,I, 114.

134 İbn Hacer, a.g.e., I, 185.

135 İbn Hacer, a.g.e., , 147.

136 Zehebî, el-Muğnî fi'z-zuafâ, (thk. Nuruddin Itr), s. 659.

137 İbn Hacer, a.g.e., I, 216.

138 İbn Hacer, a.g.e., I, 191.

139 İbn Hacer, a.g.e., I, 191.

140 İbn Hacer, a.g.e., I, 116.

141 İbn Hacer, a.g.e., I, 218..

142 İbn Hacer, Lisân, VII, 213.

143 İbn Hacer, a.g.e., I, 144.

144 Zehebî, a.g.e., I, 81.

145 İbn Hacer, a.g.e., I, 102.

146 İbn Hacer, Tehzîb, I, 147.

147 İbn Hacer, Tacîlü'l-menfea, (İkrâmullah İmdâd el-Hak), s. Beyrut ts., s. 79.

148 İbn Hacer, a.g.e., I, 158.

Hz. Ömer'in müezzini Akra'[149], Kürdüs b. Amr[150], Malik b. Evs[151], Müslim el-Kureşî[152], Necâşî Ashame[153], Nufey' es-Sâiğ[154], Rezîn b. el-Hubeyş el-Esedî[155], Tebî' el-Hımyerî[156], Umeyr b. Saîd[157] Ümeyye b. Ebû Âid el-Hüzelî[158], Üsâme b. el-Hâris el-Hüzelî[159], Yezid b. el-Esved el-Cürşî [160], Yezîd b. Umeyre[161], Zeyd b. Vehb[162], Zirr b. Hubeyş[163].

SONUÇ

Hadis, İslâm tarihi ve diğer dinî kaynakların iyi bir şekilde taranması durumunda muhadramların sayısında bir miktar daha artış kaydedileceği kesin görünmektedir. Araştırmamızda 100'e yakın muhadram ismi tespit etmiş bulunmaktayız. Bu isimlerin tespitinde, kaynaklarda özellikle haklarında muhadram kelimesi kullanılanları seçmeye çalıştık. Muhadramların sayısının ne kadar olduğu konusunda net bir rakam vermemekle birlikte, bu rakamın yüzden fazla olduğu söylenebilir. Muhadramların hadis tarihindeki yerleri, hadis ilmine hizmetleri kayda değer noktadadır. Çoğunlukla güvenilir olarak kabul edilen muhadramlar, bir çok sahâbi ile görüşmüş, onlardan hadis rivayet etmişlerdir. Kendilerinden de tâbiîn neslinin önemli şahsiyetleri rivayette bulunmuşlardır. Muhadramlara ait tarihi rivayetlerin doğruluk dereceleri, ilim ehlinin tenkit ve eleştirilerine açıktır. Muhadramların biyografileri konusunda nakledilen, bazı zamanlar yüzeysel, zaman zaman da doyurucu ve detaylı olan bilgiler, bize hemen hemen her muhadram hakkında bilgi verebilmektedir. Hz. Peygamber'in ashâbına verilen önem kadar, onu göremeyen muhadramlar sınıfına da özen gösterilmiş olması, ilim adına, özellikle hadis ilimleri adına sevinilecek bir husustur. Değişik kaynakların aynı şahıslar hakkında verdiği bilgilerin birbirine benzer içerikte olması, tarihten günümüze kadar ulaşan rivayetlerin zannedildiği kadar da zayıf olmadığını, en azından bir asla dayandığını göstermektedir.

149 İbn Hacer, Takrîb, I, 114.
150 İbn Hacer, Tehzîb, VIII, 386.
151 Zehebî, Tezkira, I, 68.
152 Zehebî, Kâşif, II, 262.
153 İbn Hacer, Nuzhe, s. 78.
154 Zehebî, a.g.e., I, 231.
155 Zehebî, a.g.e., II, 71.
156 İbn Hacer, a.g.e., I, 130.
157 İbn Hacer, Lisân, IV, 379.
158 İbn Hacer, a.g.e., I, 216.
159 İbn Hacer, a.g.e., I, 194.
160 Zehebî, a.g.e., I, 87.
161 Zehebî, a.g.e., II, 388.
162 Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ,IV, 196.
163 Süyûtî, Tabakâtü'l-huffâz, I,26.